

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра фізичного виховання і педагогіки спорту

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-методичної та навчальної роботи

О.Б.Жильцов
“ 04 ” “ 07 ” 2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТУРИСТИЧНА РОБОТА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

напрямок підготовки: 6.010201 Фізичне виховання

Факультет здоров'я, фізичного виховання і спорту

2017–2018 рік

Робоча програма «**Туристична робота в навчальних закладах**» для студентів галузі знань: 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт, 2017 року - 19 с.

Розробник: Головач Інна Іванівна, старший викладач кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат наук з фізичного виховання та спорту.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту

Протокол №1 від «29» серпня 2017 року

Завідувач кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту

 Л. В. Ясько

Години відповідають навчальному плану. Структура програми типова.

Заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи

 О. С. Комоцька

© Університет Грінченка, 2017 рік

© Головач І. І. 2017 рік

ЗМІСТ

	Стр.
Пояснювальна записка	4
Структура програми навчальної дисципліни	7
I. Опис програми навчальної дисципліни	7
II. Тематичний план навчальної дисципліни	8

III. Програма навчальної дисципліни	9
IV. Навчально-методична карта дисципліни	10
V. Теми практичних занять	11
VI. Самостійна робота студента	11
VII. Методи навчання	12
VIII. Методи контролю	13
IX. Розподіл рейтингових балів	14
X. Методичне забезпечення курсу	15
XI. Об'ємні вимоги до заліку	16
XII. Рекомендована література	18

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Туристична робота в навчальних закладах» складена у відповідності з вимогами до підготовки фахівців з фізичного виховання. Вона включає теоретичні та практичні розділи з метою оволодіння студентами теоретичними та методичними основами викладання туризму в загальноосвітній школі, професійно-технічних училищ, позашкільних закладах.

На лекціях студенти ознайомляться з змістом навчальної дисципліни, первинними формами організації занять (гурток, секція, товариство, клуб), різновидами туризму, класифікацією походів, організацією та проведенням різних форм активного дозвілля: прогулянок, екологічних стежок, екскурсій, не категорійних походів.

На практичних заняттях студенти мають оволодіти технікою і тактикою спортивного туризму, навичками підготовки та проведення туристичного походу з пішохідного туризму. Індивідуальна та самостійна робота студентів спрямована на поглиблення теоретичних знань фізичної, техніко-тактичної та психологічної підготовки та форм організації проведення масових заходів з туризму.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

Мета – забезпечити оволодіння студентами теоретичних знань та практичних навичок щодо організації туристичного гуртка, секції, клубу; вирішення основних завдань туризму, організації безпеки занять, формування у них професійних здібностей, необхідних для проведення організаційної, педагогічної та методичної роботи з туризму в системі навчальних закладів, туристичних базах, у колективах фізичної культури, спортивних клубах, тощо.

Опанування дисципліни «Туристична робота в навчальних закладах» формує у студентів наступні **компетенції**:

- засвоєння базових знань з туризму;
- володіння вміннями та навичками з техніки і тактики пішохідного туризму;
- спроможність створити педагогічні та психологічні умови для індивідуального процесу навчання.

Завдання:

Ознайомити студентів:

- з нормативними документами щодо організації роботи з учнівською молоддю та школярами;
- з вимогами організації та проведення занять для туристичного гуртка і секції,

вибору місця для занять, обладнання та інвентарю;

- з змістом, формами та засобами роботи у туризмі;
- методами контролю за станом здоров'я;
- з плануванням, підготовкою, звітністю щодо організації походу
- формування навичок керівника туристичної групи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- завдання туристської діяльності у системі освітньої та виховної роботи в навчальних закладах в Україні;
- теоретичні основи планування, організації та здійснення туристської роботи в загальноосвітніх навчальних закладах для дітей молодшого, середнього та старшого шкільного віку;
- застосування загальних та спеціальних методів туристсько-краєзнавчих досліджень з урахуванням вікових особливостей розвитку школярів;
- методи збору, збереження та поширення туристсько-краєзнавчої інформації;
- методика підготовки і проведення походу з пішохідного туризму;
- заходи безпеки у поході. Основи організації і надання першої медичної допомоги.

Вміти:

1. Користуватись компасом і картою, визначати напрямок руху.
2. Використовувати найбільш ефективні методи подолання природних і штучних перешкод.
3. Адекватно планувати рівень фізичного навантаження на учасників походу при плануванні маршруту.
4. Складати меню походу, підбирати продукти харчування.
5. Організувати творчу краєзнавчу роботу вихованців на маршруті та бівачні роботи.
6. Підготувати звітну документацію для проведення туристичних заходів.
7. Якісно організувати періоди підготовки до заходу.

8. Формувати індивідуальне та групове спорядження.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. Опис навчальної дисципліни.

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів, відповідних ECTS 2	Галузь знань 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини	Нормативна (за вибором)
Змістових модулів – 2		Рік підготовки:4-й
		Семестр:7-й
Загальна кількість годин 72	Напрямок підготовки: 6.010201 Фізичне виховання	Контактних годин: -28 год Лекції - 10год. Практичні -18 год.
		Модульний контроль -4 год. Самостійна робота -40 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних –2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Вид контролю: залік.

II. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	м.к	с.р.	пмк	
1	2	3	4	5	6	7
7 семестр Змістовий модуль 1. Педагогічні основи шкільної туристсько-краєзнавчої роботи.						
Тема 1. Характеристика туристичної діяльності в навчальних закладах освіти	8	2	2		4	
Тема 2. Організаційні форми туристсько-краєзнавчої роботи в школі. Етапи туристсько-краєзнавчих досліджень	12	2	4		6	
Тема 3. Методи набуття та первинної обробки туристсько-краєзнавчої інформації	14	2	4	2	6	
Разом за змістовим модулем 1	34	6	10	2	16	
Змістовий модуль 2. Методи дослідження матеріальної і духовної культури рідного краю						
Тема 4. Методи фіксації туристсько-краєзнавчої інформації на маршруті. Польовий щоденник дослідника-краєзнавця.	18	2	4		12	
Тема 5. Методи спостереження за погодою. Методи дослідження водних об'єктів	20	2	4	2	12	
Разом за змістовим модулем 2	38	4	8	2	24	
Усього годин:	72	10	18	4	40	Залік

III. Програма навчальної дисципліни. Курс IV, семестр 7

Змістовий модуль 1. Педагогічні основи шкільної туристсько-краєзнавчої роботи.

Тема 1. Характеристика туристичної діяльності в навчальних закладах освіти.

Тема 2. Організаційні форми туристсько-краєзнавчої роботи в школі. Етапи туристсько-краєзнавчих досліджень

Тема 3. Методи набуття та первинної обробки туристсько-краєзнавчої інформації

Змістовий модуль 2. Методи дослідження матеріальної і духовної культури рідного краю.

Тема 4. Методи фіксації туристсько-краєзнавчої інформації на маршруті.

Польовий щоденник дослідника-краєзнавця

Тема 5. Методи спостереження за погодою. Методи дослідження водних об'єктів.

.

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Туристична робота в навчальних закладах».

Разом: 72 год., лекції – 10 год., практичні заняття – 18 год., самостійна робота – 40 год., модульний контроль – 4 год.

Семестр-7					
Модулі	Змістовий модуль I			Змістовий модуль II	
Назва модуля	Педагогічні основи шкільної туристсько-краєзнавчої роботи.			Методи дослідження матеріальної і духовної культури рідного краю.	
Кількість балів за модуль	103			91	
Лекції	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал
Теми лекцій	т.1 Характеристика турист. діяльності в навчальних закладах освіти.	т.2 Організаційні форми тур.-краєзн. роботи в школі. Етапи тур.-краєзн. досліджень	т.3 Методи набуття та первинної обробки туристсько-краєзнавчої інформації	т.4 Методи фіксації туристсько-краєзнавчої інформації на маршруті. Польовий щоденник дослідника-краєзнавця	т. 5. Методи спостереження за погодою. Методи дослідження водних об'єктів.
Практичні	1	2, 3	4, 5	6, 7	8, 9
Кількість балів	1	2	2	2	2
Теми практичних занять	Характеристика турист. діяльності в навчальних закладах освіти	Організаційні форми туристсько-краєзнавчої роботи в школі. Етапи тур.-краєзнавчих досліджень	Методи набуття та первинної обробки туристсько-краєзнавчої інформації	Методи фіксації туристсько-краєзнавчої інформації на маршруті. Польовий щоденник дослідника-краєзнавця	Методи спостереження за погодою. Методи дослідження водних об'єктів
Робота на практичних	1x10=10 б	1x10=10 б	1x10=10 б	1x10=10 б	2x10=20 б
Самостійна робота	2 x 5	3 x 5	3 x 5	4 x 5	2 x 5
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1x25 =25 б			Модульна контрольна робота 1x25 =25 б	
Підсумковий контроль	ЗАЛІК Разом - 194 балів Розрахунок 194 : 100 = 1,9 (кількість балів студента x 1,9)				

V. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Характеристика туристичної діяльності в навчальних закладах освіти.	2
2	Організаційні форми туристсько-краєзнавчої роботи в школі. Етапи туристсько-краєзнавчих досліджень.	4
3	Методи набуття та первинної обробки туристсько-краєзнавчої інформації.	4
4	Методи фіксації туристсько-краєзнавчої інформації на маршруті. Польовий щоденник дослідника-краєзнавця	4
5	Методи спостереження за погодою. Методи дослідження водних об'єктів.	4
	Разом:	18

VI. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Годин	Бали
1, 2	Характеристика туристичної діяльності в навчальних закладах освіти. Туризм - засіб формування здорового способу життя.	4	2 x 5
3, 4, 5	Організаційні форми туристсько-краєзнавчої роботи в школі. Етапи туристсько-краєзнавчих досліджень (характеристика найпоширеніших організаційних форм тур.-краєзн. діяльності: гурток, секція, клуб, товариство. Форми тур.-краєзнавчої роботи: стаціонарні, польові .	6	3 x 5
6, 7, 8	Методи набуття та первинної обробки туристсько-краєзнавчої інформації. Метод спостереження (Опис, вимірювання, порівняння, відео- та аудіо спостереження, включене та невключене, відкрите та приховане спостереження). Метод бесіди (інтерв'ю). Метод вивчення документів.	6	3 x 5
9, 10, 11, 12, 13, 14	Методи фіксації туристсько-краєзнавчої інформації на маршруті. Польовий щоденник дослідника-краєзнавця. Вимоги до ведення змістовної частини щоденника. Способи інформативного й компактного записування даних спостережень. Режим ведення щоденника. Камеральна обробка та оформлення рисунків та	12	4 x 5

	малюнків. Фотографування й відеозйомка в туристсько-краєзнавчому поході. Знімальна апаратура і спорядження. Підготовка до фото- та відеозйомки у туристсько-краєзнавчому поході. Підготовка сценарію фоторепортажу та відеофільму. Загальні правила фото- та відеозйомки. Зйомка атмосферних явищ. Зйомка на воді, біля води і під водою. Зйомка в лісі. Зйомка тварин. Зйомка в горах. Зйомки під час руху. Зйомки архітектурних споруд та пам'ятників.		
15, 16, 17, 18, 19, 20	Методи спостереження за погодою. Методи дослідження водних об'єктів. Спостереження за атмосферним тиском та температурою повітря. Методика спостережень за вітром. Методика спостережень за хмарами. Спостереження за сніжним покривом. Методи дослідження водних об'єктів. Методика польових досліджень річок. Методика польових досліджень озер.	12	2 x 5
	Разом:	40	70

VII. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- Словесні: лекція (традиційна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій, пояснення, розповідь, бесіда.
- Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- Практичні: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних завдань.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

VIII. Методи контролю

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік.

Методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування.

Комп'ютерного контролю: тестові програми.

Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

ІХ. Розподіл балів, які отримують студенти.

**Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного)
контролю.**

№	Вид діяльності	Кількість балів за одиницю	Кількість одиниць до розрахунку	Всього
1.	Відвідування лекцій	1	5	5
2.	Відвідування практичних занять	1	9	9
3.	Виконання завдання з самостійної роботи (домашнього завдання)	5	14	70
4.	Робота на практичному занятті	10	6	60
5.	Модульна контрольна робота	25	2	50
Максимальна кількість балів: 194				

Розрахунок: $194:100 = 1,9$

Порядок переведення рейтингових показників успішності

Оцінка в балах	Оцінка	Пояснення
90-100	A	Відмінно <i>Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок</i>
82-89	B	Дуже добре <i>Вище середнього рівня з кількома помилками</i>
75-81	C	Добре <i>В загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок</i>
69-74	D	Задовільно <i>Непогано, але зі значною кількістю недоліків</i>
60-68	E	Достатньо <i>Виконання задовольняє мінімальні критеріям</i>
35-59	FX	Незадовільно <i>З можливістю повторного складання</i>
1-34	F	Незадовільно <i>З обов'язковим повторним курсом</i>

Х. Методичне забезпечення

- ✓ конспекти лекцій;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);
- ✓ завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни

XI. Об'ємні вимоги до заліку

1. Розкрийте зміст туристичної діяльності в навчальних закладах освіти.
2. Назвіть три групи завдань, які вирішуються засобами туризму і краєзнавства.
3. Охарактеризуйте основні принципи туристсько-краєзнавчої роботи.
4. Охарактеризуйте найпоширеніші організаційні форм туристсько-краєзнавчої діяльності (гурток, секція, клуб, товариство).
5. Назвіть форми туристсько-краєзнавчої роботи.
6. Надайте характеристику основним етапам туристсько-краєзнавчої роботи.
7. Розкрийте особливості організацій туристських свят, ігор, змагань у польовому таборі.
8. Охарактеризуйте методи туристсько-краєзнавчих досліджень.
9. Розкрийте сутність метода спостережень. (Опис, вимірювання, порівняння, відео та аудіо спостереження, включене та невключене, відкрите та приховане спостереження).
10. Назвіть правила та вимоги до наукового спостереження; чинники, що впливають на процес спостереження.
11. Надайте загальні рекомендації з ефективною організації бесіди (інтерв'ю).
12. Охарактеризуйте метод анкетування; правила складання анкети та проведення анкетування.
13. Охарактеризуйте методи вивчення документів (контент-аналіз, бібліографічний метод).
14. Назвіть вимоги до ведення змістовної частини польового щоденника дослідника-краєзнавця.
15. Поясніть способи інформативного и компактного записування даних спостережень.
16. Поясніть режим ведення щоденника.
17. Назвіть основи підготовки до фото та відео зйомки у туристсько-краєзнавчому поході.
18. Поясніть методи збереження та поширення туристсько-краєзнавчої інформації (шкільний краєзнавчий музей, тематичні екскурсії, путівники, довідники, альбоми, туристські карти тощо).
19. Охарактеризуйте напрями роботи шкільного краєзнавчого музею.
20. Охарактеризуйте комплектування фондів шкільного краєзнавчого музею (основні етапи роботи).
21. Поясніть сутність експозиційної роботи (Основні етапи створення шкільної краєзнавчої експозиції).
22. Охарактеризуйте особливості організації фенологічних спостережень в туристсько-краєзнавчому поході та в умовах краєзнавчого гуртка в школі.
23. Охарактеризуйте методи дослідження слідів тварин та птахів.
24. Поясніть методіку дослідження рослинних спільнот у туристсько-краєзнавчому маршруті (підготовчий етап; вибір нитки маршруту; спорядження краєзнавця ботаніка).
25. Розкрийте сутність методіки метеорологічних спостережень.

26. Розкрийте особливості спостереження за атмосферним тиском та температурою повітря.
27. Поясніть, як вимірюють силу вітру в балах.
28. Розкрийте особливості методики спостережень за вітром, хмарами, спадами, сніговим покривом.
28. Методика польових досліджень річок (виміри основних гідрологічних характеристик).
29. Розкрийте сутність обробки матеріалів краєзнавчо-гідрологічних спостережень (складання карт).
30. Назвіть правила безпеки на стаціонарних заняттях з туризму.
31. Поясніть правила безпеки для занять з туризму у польових умовах.
32. Розробіть паспорт походу вихідного дня для дітей молодшого шкільного віку.
33. Розробіть паспорт походу вихідного дня для учнів середнього шкільного віку.
34. Розробіть паспорт походу вихідного дня для учнів старшого шкільного віку.
35. Розробіть паспорт екологічної стежки для студентів першого курсу.
36. Розробіть паспорт екологічної стежки для студентів четвертого курсу.
37. Поясніть, які витрати необхідно враховувати при плануванні екологічної стежки.
38. Складіть меню для одноденного походу для 12 дітей першокласників.
39. Поясніть які фізичні якості виховують у дітей засобами туризму.
40. Поясніть структуру паспорта екологічної стежки.
41. Поясніть структуру паспорта одноденного походу.
42. Охарактеризуйте зміст модулю «Туризм» першого року навчання програми «Фізична культура в школі».
43. Охарактеризуйте зміст модулю «Туризм» 2 року навчання програми «Фізична культура в школі».
44. Охарактеризуйте зміст модулю «Туризм» останнього року навчання програми «Фізична культура в школі».
45. Надайте перелік обладнання, яке потрібне для вивчення модулю «Туризм» у загальноосвітній школі.

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Головач І. І. Використання основних форм екологічного туризму у фізичному вихованні школярів / І. І. Головач // Спортивний вісник Придніпров'я . – 2014. – № 1. – С.37 – 41.
2. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм. Навчальний посібник. – К.: «Альтерпрес», 2008. – 280 с.
3. Дехтяр В.Д. Основи оздоровчо - спортивного туризму: Навч. Посібник. – К.: Науковий світ, 2003. – 203 с.
4. Ільницький В.І., Рафалюк М.І., та інші. Основи медичних знань туриста: навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 152 с.
5. Круцевич Т. Ю. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення: навч. посібник / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхня – К.: Олімп. л.–ра, 2010. – 248 с.
6. Навчальні програми для гуртків туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти, (від 04.07.2013р №1 / 11 - 10903) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrjuntur.org.ua/nasha-bbloteka/programi-gurtkv>.
7. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації / Є. В. Панкова. – 3-те вид., перероб. та доп. – Київ : Альтерпрес, 2009. – 356 с.
8. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей : навчальний посібник / Б. П. Пангелов. – Київ : Академвидав, 2010. – 248 с. – (Альма-матер). – Лист МОНУ №1/П-189 від 22.01.2010 р.
9. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. посібник / Ф.Д. Заставний (ред.). – К. : Знання, 2006. – 575 с.
10. Самолюк А. Творча активність учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи як одна із проблем сучасної педагогічної теорії/ А. Самолюк // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. праць. – Вінниця, 2013.– Вип. 16. – С. 53 – 57.

Допоміжна

1. Комаровский Е. Неотложная помощь. Справочник для родителей / Евгений Комаровский. – М., Эксмо-Пресс, 2011. – 400 с.
2. Комаровский Е. Дневничок / Евгений Комаровский. – М., Эксмо, 2012. – 320 с.
3. Щур Ю. В. Спортивно–оздоровчий туризм: навч. посібник / Ю. В. Щур, О.Ю. Дмитрук. – К. : Альтерпрес, 2003. – 232 с
4. Федотов Ю.Н. Спортивно - оздоровительный туризм. Ученик / Ю.Н.Федотов, И.Е.Востоков.- М.: Советский спорт, 2003.

Інформаційні ресурси

- 1 www.feofaniya.kiev.ua/ecological-education
- 2.www.readbooks.com/book
- 3.www.sportpedagogy.org.ua
- 4.www.teoriya.ru
- 5.www.kmu.gov.ua
- 6.www.mon.gov.ua
- 7.www.osvita.org.ua